

**International
Federation of
Library
Associations and Institutions**

Смјернице ИФЛА-е за јавни приступ интернету у библиотекама

Развијене од стране Савјетодавног одбора ИФЛА-е за слободу приступа
информацијама и слободу изражавања – FAIFE

Приредила Луиз Кук, Универзитет Лафборо, Велика Британија

Прво издање

Јун 2019.

Одобрено од стране Стручне комисије ИФЛА-е

Превод на српски језик / Serbian translation

превела Драгана Божић

(ЈУ Специјална библиотека за слијепа и слабовида лица Републике Српске)

јун 2023.

Текст је преведен на српски језик и могу се појавити разлике у односу на изворни текст.

Овај превод је намијењен искључиво у информативне сврхе.

Луиз Кук, 2019.

© 2019.ИФЛА, Приредила Луиз Кук. Овај рад посједује лиценцу Creative Commons Attribution 4.0 International(CC BY 4.0). Да бисте видјели копију ове лиценце, посјетите: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

IFLA
P.O. Box 95312
2509 CH Den Haag
Netherlands

www.ifla.org

Садржај

Садржај	3
1 УВОД.....	4
1.1 ПОВОД НАСТАНКА СМЈЕРНИЦА	5
1.2 ЗАХВАЛНОСТ	7
2 СМЈЕРНИЦЕ	8
2.0 ПРАВИЛА ПРИСТУПА ИНФОРМАЦИЈАМА.....	8
2.1 ПОЛИТИКА УПОТРЕБЕ ИНТЕРНЕТА.....	8
2.2 НАПЛАЋИВАЊЕ УПОТРЕБЕ.....	9
2.3 ТРАНСПАРЕНТНОСТ.....	9
2.4 СОФТВЕР ЗА ФИЛТРИРАЊЕ.....	10
2.5 ДЕБЛОКИРАЊЕ САДРЖАЈА.....	11
2.6 ПРИВАТНОСТ УПОТРЕБЕ.....	11
2.7 УПОТРЕБА ЗА ЛИЦА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ.....	12
2.8 БЕЗБЈЕДНОСТ НА ИНТЕРНЕТУ И УПОТРЕБА ЗА ОМЛАДИНУ	13
2.9 ЕДУКАЦИЈА КОРИСНИКА И ОБУКА У КОМПЈУТЕРСКИМ ВЈЕШТИНАМА	13
2.10 ОБУКА ОСОБЉА.....	14
2.11 ДРУШТВЕНИ МЕДИЈИ	15
2.12 WI-FI	16
2.13 ДОНОШЕЊЕ ОДЛУКА	16
2.14 ОЦЈЕНА И УКАЉУЧИВАЊЕ ЗАИНТЕРЕСОВАНИХ СТРАНА	16
3 РЕФЕРЕНЦЕ И ДАЉИ ИЗВОРИ.....	18
4 ДОДАТАК.....	21
4.1 ПРИМЈЕРИ ИЗ ЧЕШКЕ РЕПУБЛИКЕ	21

1 УВОД

Ове смјернице су дјело Савјетодавног одбора ИФЛА-е за слободу приступа информацијама и слободу изражавања (Freedom of Access to Information and Freedom of Expression - FAIFE). Свеукупни циљ овог одбора је „да подигне свијест о неопходној корелацији између библиотечког концепта и вриједности интелектуалне слободе“ (IFLA FAIFE 2018). Као организација која је искрено посвећена вриједностима интелектуалне слободе, ИФЛА се противи цензурисању, што укључује и кориштење софтвера за филтрирање.

Међутим, познато је да библиотекари и други стручњаци за питања информисања морају да дјелују у складу с ограничењима унутар локалних и државних оквира, док истовремено треба да заступају стручни етички став против сваке врсте забрана приступу информацијама. Библиотекари и други стручњаци за питања информисања заузимају јединствену позицију и квалификовани су да савјетују своје матичне установе, те да преузму водећу улогу у доношењу одлука које се тичу било каквих правних захтјева за ограничењем приступа, као и за елиминисањем свих непотребних ограничења приступа.

Идеја је да смјернице служе као оквир са основним правилима која ће помоћи лицима одговорним за доношење одлука у вези с пружањем услуге јавног приступа интернету, и обезбиједити им оруђе за заговарање, штавише подржаће их у тешком задатку истицања значаја разматрања интелектуалне слободе приликом правилне употребе њихових сервиса, што и јесу захтјеви њихове главне организације, као и норме заједнице.

Смјернице су скициране у складу са међународним декларацијама које се тичу основних људских права и Одрживим развојним циљевима Уједињених нација из 2015. (Уједињене нације 2015): у вези с тим, намјера је да нагласе улогу јавног приступа интернету у смањењу дигиталне подјеле унутар једне или више држава; обезбјеђујући неометан приступ информацијама рањивим, маргинализованим и групама лица с инвалидитетом; као и јачајући локалне и државне економије унапријеђивањем способности контролисања економске вриједности приступа информацијама и размјене, учења и дигиталне креативности.

Смјернице се заснивају на доказима прикупљеним током опсежног истраживања које је укључивало радионице и разговоре с главним заинтересованим субјектима, попут библиотекара, људи задужених за доношење стратегија и политика, професионалних тијела, невладиних организација које се баве сигурношћу и слободом интернета, ИТ професионалаца и крајњих корисника, као и канцеларијског истраживања пракси широм свијета.

Смјернице су састављене у сагласности са другим релевантним публикацијама и изјавама ИФЛА-е, укључујући *Изјаву ИФЛА-е о библиотекама и интелектуалној слободи* (IFLA 1999) која „позива библиотеке и библиотечко особље да се држе начела интелектуалне слободе, неометаног приступа информацијама и слободе изражавања и да поштују приватност корисника библиотеке“; *Манифест ИФЛА-е о интернету* (IFLA 2014а) у коме стоји да „Омогућавање неометаног приступа интернету од стране библиотека и информационих служби је најзначајнији елемент права на слободу приступа информацијама и слободу изражавања, и помаже заједницама и појединцима да остваре слободу, напредак и развој.“ (Секција 2.2); *Етички кодекс ИФЛА-е за библиотекаре и остале информацијске запосленике* (IFLA 2012а); *Изјаву ИФЛА-е о приватности у библиотечком окружењу* (IFLA 2015); *Манифест ИФЛА-е*

о транспарентности, добром управљању и слободи од корупције (IFLA 2008); Изјаву ИФЛА-е о неутралности интернета и нултом рејтингу (IFLA 2016); Секцију ИФЛА-е за информациону писменост (IFLA 2017а); Правила јавног приступа у библиотекама (Динамична коалиција о јавном приступу у библиотекама, 2015); и Изјаву ИФЛА-е о дигиталној писмености (IFLA 2017б) у којој се тврди да државне и локалне владе треба да се „суздрже од цензурисања или дискриминативног, непотребног и несразмјерног блокирања онлајн садржаја“.

Поред приче о томе како су настале, Смјернице обрађују теме у вези са јавним приступом интернету као што су:

1. Правила приступа информацијама
2. Политика употребе интернета
3. Наплаћивање употребе
4. Транспарентност
5. Употреба технологија за филтрирање и блокирање
6. Одблокирање страница
7. Приватност употребе
8. Употреба за лица с инвалидитетом
9. Употреба за омладину
10. Едукација корисника
11. Обучавање особља
12. Друштвени медији
13. Wi-Fi
14. Доношење одлука
15. Оцјена и укљученост заинтересованих субјеката

1.1 ПОВОД НАСТАНКА СМЈЕРНИЦА

Могућност повезивања на интернет препозната је као људско право у бројним земљама, или бар као основни јавни интерес од користи. На првом свјетском самиту о информационом друштву из 2003. (WSIS 2003), сазваном под покровитељством Уједињених нација и Међународне телекомуникационе уније (ITU), усвојена је *Декларација о правилима* која потврђује права свих учесника у инклузивном информационом друштву и афирмише право на слободу и онлајн изражавање.

Ова правила подржала је ИФЛА, а потврђени су Декларацијом из Лиона из 2014 (IFLA 2014б) у којој је забиљежено на који начин приступ информацијама може помоћи свим Одрживим развојним циљевима Уједињених нација објављеним послје 2015, и како је приступ информационим и комуникацијским технологијама (ICT) кључан дио развојне формуле. Јавни приступ интернету који обезбјеђују библиотеке показао се веома корисним у хитним случајевима и опоравку од елементарних непогода (Bertot, McLure and Jaeger, 2008). Бројни су бенефити који произлазе из приступа информацијама на интернету, он подстиче кориснике да науче да доносе праве одлуке о свим аспектима личног и професионалног живота, док истовремено оснажује демократију, економске могућности и развој е-управљања.

Ипак, много људи широм свијета и даље није у могућности да осјети добробити кућног приступа интернету и широкопојасним сервисима.¹ Поред ове немогућности приступа инфраструктури, и недостатак вјештина и самопоуздања спрјечава потенцијалне кориснике да осјете бенефите приступа. Јавни приступ интернету у библиотекама, са библиотекарима као обученим посредницима, игра кључну улогу у премошћивању овог проблема и сузбијању дигиталне подјеле. ИФЛА досљедно истиче важну улогу библиотека у омогућавању приступа интернету, бесплатно и без дискриминације корисника.

Јавни приступ интернету у библиотекама је често ограничен употребом софтвера за филтрирање и блокирање и других оруђа која ће ускратити приступ одређеним категоријама садржаја који се процијене као штетни, да нису у складу са овлашћењима библиотеке, или да су непримјерени основној мисији дотичне библиотеке. Овакве акције може наложити Влада, али могу бити и резултат притиска јавности, па чак и процјене самих библиотекара.

Поред тога, надгледање (било јавно или скривено) употребе услуге јавног приступа интернету може довести до самоцензурисања корисника у приступу садржају на уштрб слободе приступа информацијама и слободе истраживања. На примјер, млада особа се може плашити од истраживања страница које нуде савјете за сигуран секс или о сексуалности уопште.

Недавно истраживање у Великој Британији је открило да 100% британских јавних библиотека ограничава приступ помоћу технологија за филтрирање (Sprucey et al, 2014); а у Сједињеним Државама, Акт о заштити дјецe на интернету (CIPA) прописује употребу софтвера за филтрирање у свим библиотекама које приликом приступа интернету примјењују програм олакшица у телекомуникацијским услугама (e-rate), који се првенствено примјењује у школама и јавним библиотекама (Federal Communications Commission, 2017).

Овакве рестрикције могу ограничити могуће предности ефикасног кориштења интернета у библиотекама и спрјечити имплементацију стратегија е-управљања. До дана данашњег, иако су поједине библиотеке и сервиси за јавно информисање развиле своје локалне развојне политике, недостају важеће националне и међународне смјернице на које би се ослањало особље одговорно за развојну политику у вези са омогућавањем јавног приступа интернету и Wi-Fi-у а које обрађује питања попут филтрирања садржаја, његовог блокирања и надгледања кориштења.

Зна се да интернет садржи штетне и незаконите садржаје, укључујући и оне на „мрачном интернету“ (Dark web). Чланови заједнице такође могу из различитих разлога имати замјерке на приступачност других страница или сервиса у библиотеци. Може доћи и до практичних ограничења јавном приступу, попут обавезе поштивања правне регулативе о интелектуалном власништву, као и веће потражње за интернетом од понуде рачунара у библиотеци.

Ове смјернице настоје да понуде подршку библиотечким и информационим професионалцима у форми правила и практичних савјета како одговорити на питања која се намећу и сугестија како унаприједити способности корисника да се служе интернетом на сигуран и одговоран начин.

---

¹У јуну 2018. процијeњено је да 44.9% свјетске популације и даље нема приступ интернету (Свјетска статистика о интернету 2018).

1.2 ЗАХВАЛНОСТ

Стручна савјетодавна група IFLA FAIFE изражава своју захвалност и поштовање свима који су учествовали у процесу ревизије овог текста.

Нарочито желимо да се захвалимо свим члановима Мреже FAIFE који су помогли својим савјетима; Стивену Вајберу и Есмералди Москатели, испред ИФЛА-е; Џону Долану за конструктивне повратне информације и ангажман током вјежби; Марку Вајлеру за његов вриједан допринос 7. одјељку (Употреба за лица са инвалидитетом); Винстону Робертсу (Секција ИФЛА-е за народне библиотеке); Франческу Мангањелу, испред др Гаја Бертјома, библиотекара и архивара Канаде; Џен Ричардс испред чланова Секције о јавним библиотекама; Меј Ченг испред ИТ секције; Лизи Хинчлиф испред Сталног одбора за информациону писменост; Јорун Систрад испред Секције за дјецу и младе за допринос 8. одјељку (Употреба за мањине) и одјељку 11 (Друштвени медији); Никол Марку, испред Конгресне библиотеке; Лорејн Вестон Веб из Асоцијације јавних библиотека Новог Зеланда; Дијегу Наранху испред организације Европска дигитална права (EDRi); Алехандру Моледу из Европског форума за лица с инвалидитетом; Дејвиду Рајту из британског Цетра за сигурнији интернет; Владани Пилеровој, Линди Јансовој и Еви Церњињаковој испред Асоцијације библиотечких и информационих професионалаца Чешке Републике и Института за библиотекарство (дио Националне библиотеке Чешке Републике); Ринкеу ван Бренкелену из Ротердамске јавне библиотеке; особљу Библиотеке у Хагу; и Роналду Капелеу из Библиотеке Анцет у Градској библиотеци у Дордрехту; те представницима организације Електронске информације за библиотеке (EIFL) за њихове проницљиве коментаре. Резултат су била знатна побољшања изворног документа, за шта смо веома захвални.

2 СМЈЕРНИЦЕ

2.0 ПРАВИЛА ПРИСТУПА ИНФОРМАЦИЈАМА

Предности интернета и законска и етичка права на слободу приступа информацијама, попут оних проистеклих из Члана 19 *Декларације Уједињених нација о људским правима* (United Nations 1948); оних проистеклих из резолуције о *Промоцији, заштити и уживању људских права на интернету* усвојене од стране Одбора УН за људска права 1. јула 2016. (United Nations, 2016); и оних који произлазе из професионалних етичких кодекса попут *Етичког кодекса ИФЛА-е за библиотекаре и остале информационе запосленике* (IFLA 2012), треба да доведу до доношења најважнијих правила којима ће се руководити при пружању јавног приступа интернету.

Етички кодекси ИФЛА-е за библиотекаре и остале информационе запосленике (IFLA 2012а, члан 1) гласи: „Библиотекари и други информациони запосленици одбијају сваки облик ускраћивања или ограничавања у приступу информацијама и идејама, поготово кроз цензуру коју намећу државе, владе и вјерске установе или установе цивилног друштва.“

На пружање јавног приступа интернету треба гледати као на помоћ, која води ка оснаживању корисника и њихове способности да доносе информисане одлуке о свим аспектима својих личних и професионалних живота, док истовремено нуди сигурно окружење за чланове заједнице и рањиве кориснике. Јавни приступ интернету у библиотекама и другим информационим сервисима треба да је, у разумним оквирима, што је више могуће без рестрикција, уз употребу реномираних, поузданих и сигурних софтвера и хардвера.

Најважније од свега, треба да препознамо да су библиотеке јединствен ресурс за приступ информацијама, идејама и комуникацији, јер пружају универзалне личне, социјалне, културне и економске прилике за све чланове заједнице; треба их посматрати као *пружаоце* (провајдере) информација широкој публици, а не као *ускраћиваче* приступа интернету.

2.1 ПОЛИТИКА УПОТРЕБЕ ИНТЕРНЕТА

Препоручује се да библиотеке и остале институције које нуде јавни приступ интернету посједују јасну, савремену и добро промовисану Политику употребе интернета (познату и као Политика прихватљиве употребе). Она треба да утврди улоге и одговорности у вези с јавним приступом интернету (укључујући и оне крајњих корисника); циљеве пружања приступа, коме је он намијењен, као и све врсте могућих ограничења употребе (нпр. временско ограничење, категорије садржаја процијењене да нису у складу са овлаштењима библиотеке, или важећи софтвер за филтрирање); процедуре за сигуран приступ (нпр. процеси резервације и регистрације); процедуре за управљање и посљедице погрешне употребе приступа (кршење правила); асистенцију и помоћ корисницима, укључујући и оне са инвалидитетом; процедуре за рјешавање проблема и жалби у вези са услугом; и законско усклађивање релевантно за услугу (нпр. заштита података и закони у вези са интелектуалним власништвом).

Ово не треба да се схвати као исцрпна листа: сваки сервис треба да развије Политику употребе интернета у консултацији са локалним заинтересованим странама и имајући на уму локални контекст, али такође и водећи рачуна о правилима јавног приступа, како је описано у претходном поглављу (1). Политика треба да је написана на приступачном језику, да се јасно пренесе и промовише свим корисницима и треба да представља основу „уговора“ између пружаоца услуге и корисника којим се регулише нуђење услуге.

Примјер Политике употребе интернета Одбора Рочдејл Боро, Велика Британија, са фокусом на едукацију и евакуацију информација (прије него на њихову рестрикцију) може се пронаћи на: <https://www.rochdale.gov.uk/council-and-democracy/policies-strategies-and-reviews/policies/corporate-policies/Pages/acceptable-use-policy.aspx>

2.2 НАПЛАЋИВАЊЕ УПОТРЕБЕ

У складу са стремљењем ИФЛА-е да библиотеке играју важну улогу у уступање приступа интернету, бесплатно и без дискриминације корисника, библиотеке и информациони сервиси треба да теже да омогуће бесплатан јавни приступ интернету и Wi-Fi-у; ово је кључно у обезбјеђивању приступа за све социоекономске групе и за промовисање дигиталне и социјалне инклузије.

У случају да ово није могуће, цијене које се примјењују на јавни приступ треба да су приступачне корисницима, у складу са нивоом локалних зарада. Приступ онлајн информацијама, било да се ради о изворима е-референци или интернету, еквивалентан је конвенционалној библиотеци референци и због тога треба, кад год је то могуће, бити доступан без накнаде корисницима једном кад је чланарина (гдје је то важно) плаћена.

Библиотеке су такође простор за размјену идеја и омогућавање учења и креативности; ово се може унаприједити кроз бесплатан приступ интернету у сврху преношења идеја (нпр. путем имејла и друштвених мрежа); ширења информација и знања (нпр. кроз допринос платформама за ширење знања попут Википедије); и учешће на мрежама од заједничког интереса. Овакво учешће може играти важну улогу у побољшавању благостања и базичног достојанства људског живота.

Из библиотеке Анцет у Градској библиотеци у Дордрехту у Холандији поручују: „У нашим канцеларијама нудимо посјетиоцима рачунаре на кориштење, као и Wi-Fi који могу користити за приступ интернету преко својих сопствених уређаја. Кориштење рачунара – и преко њих приступ интернету – је бесплатно. Без чланске карте библиотеке (тј. чланства) посјетиоци имају приступ интернет страницама повезаним с библиотеком. Да би могли слободно претраживати интернет, потребна је чланска карта. Наравно, млади људи се стандардно могу бесплатно уписати, а постоји и бесплатан упис и за одрасле. Ми снажно промовишемо бесплатан упис у комбинацији са бесплатном употребом рачунара, јер вјерујемо да свима треба омогућити бесплатну употребу рачунара.“

2.3 ТРАНСПАРЕНТНОСТ

Библиотеке и информациони сервиси треба да су транспарентни у вези са било каквим ограничењима приступу, као и задржаним личним подацима, укључујући и оне о употреби интернета. Ове одредбе треба да су јасно објашњене у Политици употребе интернета и свим Прописима и условима употребе, а библиотечко особље мора бити правилно обучено како би могло да информиса кориснике и појасни им ова питања.

На примјер, уколико библиотечки сервиси користе софтвер за филтрирање и надгледају употребу интернета, Политика употребе интернета треба да садржи јасну изјаву о томе, попут: *„Сви сервиси у Библиотеци Ентаун се филтрирају како би се спријечио приступ интернет страницама за које је утврђено да преносе непримјерен, штетан и нелегалан садржај. Ипак, софтвер за филтрирање није непогрешив и понекад се дешава да легитиман садржај буде блокиран, а неприкладан избјегне филтере. Корисници такође треба да су свјесни чињенице да употреба интернета може да се надгледа.“*

2.4 СОФТВЕР ЗА ФИЛТРИРАЊЕ

Потреба да се одржи сигурно окружење за рањиве кориснике у заједници, попут дјече, може захтијевати блокирање специфичних садржаја. Ово је у начелу прихватљиво, али библиотеке увијек треба да теже томе да садржај ограничи што је могуће мање, поштујући уобичајене локалне стандарде, легислативе и захтјева надређених организација.

Одлука о томе да ли да се неки садржај филтрира или не, треба да се заснива на законитости садржаја и прикладности у друштвеном и културном контексту кроз који му се приступа. Софтвер за филтрирање је непрецизно и несавршено рјешење које може довести до премалог или превеликог блокирања и не смије се посматрати као једино рјешење за управљање јавним приступом интернету.

На примјер, размотримо опасност која пријети дјечи која сваки дан док иду у школу пролазе поред неограђеног базена за пливање. Можемо покушати да спријечимо да се дјеча удаве тако што ћемо поставити ограду око базена, али увијек постоји ризик да ће се авантуристички настројено дијете попети преко ограде и утопити. Умјесто тога, можемо их научити да пливају и подучити их вјештинама потребним да се сами заштите, не само од овог базена већ и у свим другим сусретима с водом. (Национални истраживачки одбор, 2001, цитат из Kranich 2004, стр. 17).

Гдје оцијенимо да је неопходним употријебити софтвер за филтрирање (или је то прописано законом), информациони професионалци треба да се залажу за најбољи систем у датом контексту, систем који је довољно флексибилан да пружи нивое приступа који највише одговарају појединачним корисницима. Такође треба да се залажу за најнижи ниво обавезног филтрирања садржаја, док год је то у складу са законом.

Јавна библиотека у Ротердаму је примјер библиотеке која не филтрира садржаје на својим терминалима, и као резултат тога свим корисницима нуди прилику да приступе пуном распону информација доступних на тражену тему, у складу с властитим интересовањима а у оквиру закона и стандарда основне пристојности. Кућна правила налажу: *„Посјећивање дискриминаторских, насилних и порнографских интернет страница је забрањено“* и корисници су обавијештени да *„Ротердамска библиотека има право да уклони корисника с мреже ако се он/она понаша неприкладно или се не придржава кућних правила.“*

Још један сличан примјер, такође из Холандије, потиче из Јавне библиотеке у Хагу, гдје се каже: *„У начелу, сваки корисник има потпун приступ интернету, само су у одјељењу за младе неке странице филтриране (помоћу Cisco Web Usage Controls). Било које неоправдано блокирање може једино опозвати ИТ одјељење. Библиотека вјерује да све информације треба да су доступне свима. Због тога у терминалима библиотеке нема цензуре. Кад су у питању млади људи, то може довести до озбиљних конфронтација и несигурног окружења. Из тог разлога библиотека је одлучила да филтрира нелегалне садржаје у одјељењу за младе.“*

2.5 ДЕБЛОКИРАЊЕ САДРЖАЈА

Потребне су јасне смјернице и транспарентан процес за деблокирање свих легалних садржаја који су непримјерено блокирани. Библиотечко особље треба да овлада вјештинама и знањем како би разумјели и објаснили зашто је одређена страница блокирана; да би могли да доносе одлуке о примјерености одблокираних страница; и да би, када је потребно, могли одблокирати странице без терета бирократске формалности.

На примјер, замислимо корисника који хоће да аплицира на позицију продавца код великог, познатог трговачког ланца одјећом. Он покушава да приступи интернет страници трговца, али наилази на поруку: „Приступ овој страници није дозвољен“. Помисливши да мора да је урадио нешто погрешно, срам га је да приђе библиотечком особљу. Напушта библиотеку обесхрабрен, не остваривши циљ своје посјете.

Другачији сценарио који се може предвидјети је онај гдје исти корисник наилази на поруку: „Молим вас обратите се члану особља који ће вас радо упутити у наредне кораке уколико и даље желите да приступите овој страници“. Он се обраћа члану особља на информативном пулту који, препознајући страницу трговачког ланца, и знајући да је блокирана због чињенице да садржи слике жена у доњем вешу, може да подеси софтвер за филтрирање како би омогућио кориснику да приступи страници и пријави се за посао. Корисник напушта библиотеку сретан што је постигао циљ своје посјете и без осјећаја кривице да је учинио нешто погрешно.

(Засновано на стварном примјеру из пројекта MAIPLE, Spacey et al, 2014)

2.6 ПРИВАТНОСТ УПОТРЕБЕ

Неопходно је поштовати права корисника на личну приватност. Гдје год је могуће, госту треба омогућити јавни приступ интернету без пријаве идентитета, како би се дозволила слобода претраживања без уплитања. Уз то, кад год је изводљиво, библиотеке треба да поставе преграде које ће обезбиједити приватност како би се корисници могли служити сервисима попут интернет банкарства, а да су скривени од погледа других корисника.

Библиотека Анцет при Градској библиотеци у Дордрехту примјер је библиотеке која настоји да заштити приватност корисника рачунара заклањајући мониторе преградом.

Овако једноставне мјере заштите такође уклањају потребу за вишим степеном филтрирања које се оправдава тиме да се не желе увриједити остали корисници. Иако надгледање употребе може бити важан индикатор мјерења учинка, надзор и праћење приступа корисника треба да се сведе на апсолутни минимум неопходан да се обезбиједи ефективно управљање и усклађеност са законом. Поред тога, сви корисници морају бити обавијештени о мјерама надзора које се проводе.

Јавне библиотеке такође имају дужност да информишу кориснике о могућем угрожавању приватности неодвојивом од кориштења јавног приступа интернету, са јасним и видљивим упозорењима да се не притишћу опције „Сачувај моју лозинку“, „Сачувај моје детаље на овом рачунару“, и да се побрину да се корисници у потпуности одјаве након кориштења е-товрине, е-банкарства и услуга страница јавне управе. Ово мора бити укључено у све едукацијске програме за кориснике.

Други мјере које се тичу подстицања приватности илустрјује Јавна библиотека у Хагу: „Послије одјаве корисника, рачунар се рестартује, како би се вратио на основну конфигурацију: сачувани подаци, историја претраживања, пријаве и лајкања су избрисани. Ако се корисник не одјави, рачунар се аутоматски поново покрене / чисти послје 15 минута.“

У оквиру државе (нпр. путем националних стручних тијела) и на међународном плану (путем ИФЛА-е), библиотечка и информациона струка треба да се укључи и активно учествује у консултацијама и разговорима о праћењу, надзору и контроли људи који приступају интернету на локалном, организационом, националном и наднационалном нивоу.

2.7 УПОТРЕБА ЗА ЛИЦА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ

Да би обезбиједиле доступан јавни приступ интернету за цјелокупну корисничку заједницу и учиниле га фер и праведним, библиотеке треба да имају на уму да чланови заједнице корисника имају различите способности, у складу са врстом инвалидитета које посједују, и из тог разлога библиотеке треба да теже да набаве технологију која је приступачна свима. Морамо се подсетити основних потреба лица са инвалидитетом препознатих у *Конвенцији Уједињених нација о правима особа са инвалидитетом* (Уједињене нације, 2006).

Ово подразумијева, на примјер, употребу асистивних технологија као што су специјални програмски софтвери и уређаји за кориштење рачунара или других понуђених апарата, те библиотечких интернет страница и апликација. Слијепи и слабовиди лица требају специјалне читаче екрана и лупе за увећавање, док људи са ограниченом покретљивошћу требају софтвер који препознаје глас. Уз то, у библиотеци треба да су доступне тастатуре дизајниране за лица са општењим видом или оне који нису у могућности да користе миш (услијед нпр. Паркинсонове болести). Треба водити рачуна да су рачунарски столови прилагођени особама у количима. Кад се претплаћују или купују од треће стране, библиотеке треба да траже садржај који је у складу са стандардима веб приступачности (нпр. WCAG 2.1, развијен од стране W3C /2018/ који се користи за сајтове и апликације). Сви библиотечки документи објављени онлајн морају поштовати захтјеве приступачности.

Ово није исцрпна листа захтјева: сви сервиси треба да се ангажују и редовно консултују са својом заједницом корисника и обезбиједје да услуга буде истински доступна свим корисницима, укључујући и оне са инвалидитетом

Примјери добре праксе у усвајању асистивних технологија да би се осигурало да лица с инвалидитетом уживају једнака права приступа интернету могу се наћи у иницијативама Чешке Републике. Ово укључује *Friendly Vox*, веб портал који се активира помоћу гласа и нуди рјешење за приступ информационом и комуникационим сервисима без потребе да се користи вид; *Biblioweb*, такмичење библиотека које се фокусира на вредновање библиотечких сајтова и награђује библиотеку са најбољом интернет страницом с аспекта уклањања баријера; *Handicap Friendly*, сертификат којим се потврђује да библиотека пружа одличну услугу (укључујући и дигиталну) за лица са инвалидитетом; и *Daleth*, познат и под називом *Library Gateway for Visually Impaired* (библиотечки прилаз за лица са општењим видом), национална библиотека за приступачне материјале, која обухвата е-документе, тактилну штампу, аудио и хибридна издања. Више о овим пројектима можете пронаћи у Додатку.

2.8 БЕЗБЈЕДНОСТ НА ИНТЕРНЕТУ И УПОТРЕБА ЗА ОМЛАДИНУ

Конвенција Уједињених нација о правима дјетета (Уједињене нације, 1989, члан 17) налаже следеће: „Влада мора да обезбједи заштиту дјецe од материјала који им могу штетити.“ И поред тога што је препознат значај мјера заштите за омладину, ово не треба да служи као изговор за прекомјерно филтрирања садржаја. Иако је општеприхваћено да је филтрирани приступ понекад прикладан за одређене старосне групе, обука родитеља и особља и едукација корисника играју једнако значајну и одговорну улогу у подучавању малољетника да правилно процјењују информације и безбједно користе интернет, избјегавајући штетне утицаје. Нарочито, изјава Секције ИФЛА-е за библиотеке за дјецу и омладину о *Друштвеним медијима, дјеци и омладини @ Библиотека* нуди корисне савјете за библиотекарe, родитеље, дјецу и омладину у вези са безбједношћу, приватношћу и понашањем на мрежи (Секција ИФЛА-е за библиотеке за дјецу и омладину о Друштвеним медијима, дјеци и омладини, 2015). Поред тога, треба имати на уму да је едукација корисника о безбједности на интернету од једнаке суштинске важности и за нове и мање искусне кориснике.

Регионална библиотека у Карловим Варима у Чешкој Републици сарађује са стручњацима за безбједност на интернету и учествује у пројекту [Internetem bezpečně](#) (Сигурна употреба интернета). Издали су приручнике и летке о безбједности у онлајн окружењу за дјецу и одрасле и они су [бесплатни за преузимање](#) преко интернет странице. Организовали су радионице и друге догађаје на ову тему, а доступна је и помоћ путем интернета. [Јавна библиотека у Пилсену](#) је једна од многих чешких библиотека која се редовно придружила обиљежавању [Дана сигурнијег интернета](#), што је међународни дан безбједности на интернету. Том приликом представљају се програми за кориснике, најчешће у виду радионица и такмичења за дјецу и младе.

У Литванији, Национална библиотека Литваније Martynas Mažvydas и општинске јавне библиотеке су међу заинтересованим лицима окупљеним у Савјетодавни одбор Националног конзорцијума за сигурни интернет, који од 2006. спроводи пројекат Литванског центра за сигурнији интернет: draugiskainternetas.lt. Сваке године како би обиљежила Дан сигурнијег интернета, мрежа јавних библиотека у Литванији позива кориснике да гледају едукационе филмове о сигурности на интернету и сродним темама, да се тестирају о познавању безбједности интернета, и да учествују у такмичењима, квизовима и радионицама (Центар за сигурнији интернет Литваније, 2019).

2.9 ЕДУКАЦИЈА КОРИСНИКА И ОБУКА У КОМПЈУТЕРСКИМ ВЈЕШТИНАМА

Библиотекарци и информациони стручњаци играју кључну улогу у оспособљавању корисника да оптимално искористе информације доступне на интернету. У складу са библиотечким овлашћењима и ресурсима, едукација треба да обухвати све кориснике, уз редовно одржавање сесија које су посебно намијењене родитељима и другим категоријама како би им помогле да подрже своју дјецу у сигурној употреби интернета и технологије.

Поред едукације о сигурној употреби интернета, библиотеке су од помоћи почетницима у кориштењу рачунара и интернета нудећи им обуку у овладавању основним вјештинама. Јавне библиотеке које омогућавају јавни приступ рачунарима су у јединственој прилици да се позабаве проблемом дигиталне подјеле кроз развој дигиталних вјештина. Ово је препознато од стране ТАСЧА (Група за технолошке и друштвене промјене - Technology

and Social Change Group – *напомена преводиоца*) као „додатна вриједност“ јавног приступа у библиотекама у односу на интернет кафе и остале тачке јавног приступа (Sev et al. 2013).

EIFL (Електронске информације за библиотеке – Electronic Information for Libraries, www.eifl.net) је покренуо иницијативу за изградњу капацитета за јавне библиотеке у Африци, како би се на мрежу повезале неконектоване библиотеке а људи који никад нису користили интернет подстакли да то учине (EIFL n.d.).

Поред основне обуке на рачунару, обучавање корисника треба да укључи и вјештине медијске и информационе писмености, нпр. оспособљеност за процјену прикладности, квалитета и аутентичности информација и комуникације (укључујући и способност разликовања случајних или намјерних дезинформација, попут лажних вијести – „fake news“) и процјену актуелности информација; разумијевање и поштовање права о интелектуалној својини; и технике претраге. Ресурси вањских агенција, попут оних које онлајн нуди Чајлднет интернешенел (Childnet International) (2018), могу послужити као помоћ при овим активностима, исто као издање EDRi-ја (Европска дигитална права – European Digital Rights) „*Ваш водич за дигиталну одбрану против навале података – Приватност за дјецу!*“ (EDRi, 2016).

Библиотека града Хага у Холандији већ скоро 20 година нуди курсеве за рачунаре и интернет. Године 2019. и даље постоји потреба за основном обуком, али посљедњих година у понуди су и курсеви на тему сигурности и приватности на интернету. Један од ових курсева (Увод у сајберсигурност) тиче се сарадње са CISCO-м. Уз редовну понуду курсева, европски пројекат *Старији људи у комшилуку* шири се у неколико смјерова. Поред курсева, пројекат такође нуди предавања, дискусије, састанке. Могуће је и заједничко читање новина. Циљ је ојачати социјалне мреже за старе људе и учинити их што је дуже могуће самосталним. Током курса Рад са е-управом, људи уче како да користе интернет страницу општинске и државне власти. Предавачи на овом курсу су специјално обучени да, између осталог, осигурају приватност учесника. За ове потребе могу се користити преграде за рачунаре, како би се раздвојили радни простори.

2.10 ОБУКА ОСОБЉА

Све особље које комуницира с корисницима мора редовно да се обучава како би разумјели основне правне, етичке и политичке импликације употребе интернета и његове рестрикције. Ово се односи на управнике библиотека, менаџере, услужно особље које ради с корисницима и волонтере који помажу.

Особље такође треба редовно и често да похађа обуку у вези са политиком употребе и разумијевања свих врста рестрикција приступу те како их одблокирати, као и како путем сесија едуковати кориснике, родитеље и његоватеље на тему медија, информационе писмености и сигурне употребе интернета. Особље мора познавати најбоље начине едукације корисника и успјешне педагошке праксе у учењу корисника о приступу интернету и слободном приступу информацијама, како би што више ојачали и подржали чланове заједнице.

Обучено библиотечко особље помаже корисницима да пронађу и примијене онлајн информације као оруђе за развој, унапређујући способности и знања о здрављу, едукацији, пољопривреди, животној средини и повећању прихода. На примјер, јавне библиотеке едукују произвођаче кафе и рибаре да користе интернет како би боље промовисали своје производе и упознали се са цијенама на тржишту. Оне помажу људима да

пронађу информације о развоју и исхрани у раном дјетињству, вирусу HIV/AIDS и здрављу породиље. Омогућавају људима да се информишу о органском узгоју и уче их како да се боре са климатским промјенама и нестанком шума.“ (IFLA, 2012b, стр. 2)

У Јавној библиотеци града Хага, како би особље пратило новости из области рачунараства, интернета и медијске писмености, Дигитални информациони центар мјесечно издаје (дигиталне) Новине Споменар (Scrapbook Newspaper) које садрже избор релевантних чланака. Поред тога, организују се редовне обуке како би колеге испратиле промјене на пољу дигиталних вјештина.

Особље такође мора да зна како да стручно одговори на питања у вези са софтвером за филтрирање, разлогом филтрирања, категоријом блокираног садржаја и процедурама за одблокирање сајтова. Искусније особље треба обучити увјештинама заговарања и омогућити им дубље разумијевање питања јавне политике и посебне легислативе у вези са приватношћу, интелектуалном слободом, правима на интелектуално власништво (нарочито посљедицама кршења истих), људским правима, заштитом малољетника, подстицањем ране мржње, сајберсигурношћу и неутралношћу интернета. Ово није коначна листа, будући да је потреба за континуираним учењем увијек актуелна и мијења се у складу с новим технологијама, друштвеним и правним промјенама.

2.11 ДРУШТВЕНИ МЕДИЈИ

Садржај са друштвених мрежа треба третирати као и сваки други садржај на интернету и дозволити што слободнији приступ, у оквиру законских ограничења. Родитељи и старатељи треба да преузму главну одговорност за кориштење друштвених мрежа од стране своје дјече. Истраживање TASCNA-е из 2012. о јавном приступу истиче да омогућавање и подстицање одговорног кориштења друштвених мрежа у библиотекама ствара могућности за грађане да „учествују у продукцији на мрежи и масовном економском кретању.“ (Walton and Donner 2012:2)

Едукација о медијској писмености за младе може бити користан начин и да они уживају, повежу се, разоноде и науче од нових медија, без штете по њихову безбједност. Библиотеке могу понудити помоћ дијелећи линкове и подршку за пријаву штетног и насилног садржаја, као и савјете гдје даље потражити помоћ. С овим у вези, Изјава о друштвеним мрежама, дјец и младима @ Библиотека од стране Секције ИФЛА-е за дјецу и младе (2015) нуди корисне савјете како је горенаведено (9).

Библиотека у Хагу има 50 медијских тренера који асистирају колегама и уче медијској писмености. Уз то, посвећени су упознавању грађана са овом темом, нпр. кроз информативне састанке (медија кафи), подршку у школама итд. Између осталог, лекције обухватају влогове, прављење (и препознавање) лажних вијести, 3Д штампу, рад са зеленим екраном. Сваког мјесеца Централна библиотека организује програмерску школу. Дјеца између 7 и 17 година кроз игру уче програмирање (укључујући Scratch, HTML, Microbit). Сваки мјесец је распродат: 50 дјеце плус њихови родитељи.

Одговорност такође лежи на Владиним агенцијама и невладиним иницијативама које су одговорне за регулисање садржаја на интернету, компанијама које стоје иза друштвених мрежа и пружаоцима интернет услуга.

2.12 WI-FI

Експоненцијални раст власника мобилних уређаја подразумијева, прогресивно, да ће све већи економски и исплативи правац у библиотекама – како у развијеним, тако и у земљама у развоју – бити онај у корист Wi-Fi-ја, као бонусу у понуди личних компјутера. Обезбјеђивање Wi-Fi-ја постаје све више градска и регионална иницијатива, а не ствар одлуке библиотека, и развој Wi-Fi технологије је смањено учинак пропусности рестрикција.

Шкотски библиотечки и информациони савјет (Scottish Library and Information Council SLIC) извјештава о Wi-Fi-ју у шкотским библиотекама уз коментар: „Особље које је претходно трошило пуно времена на жалбе, проблеме с конекцијом и кварове опреме, сада више времена посвећује подршци корисника у приступу цијелокупном пакету библиотечких услуга“. (Robertson, 2015, стр. 33)

Други примјер значаја Wi-Fi-ја нуди Библиотека Анцет у оквиру Градске библиотеке у Дордрехту, која биљежи: „оптимизација брзине Wi-Fi-ја — на чему се радило 2018 — у огромној мјери је утицала на студенте и ученике да користе библиотеку као мјесто за рад и учење. Без експлицитног рекламирања, искључиво путем усмене препоруке, они су преносили једни другима вијест о побољшању услова у библиотекама. То значи да сад више ученика и студената користи библиотеку као мјесто за рад.“

Слично, такође у Холандији, Јавна библиотека града Хага нуди слободан неограничен приступ Wi-Fi-ју у свим подружницама, а људи га могу користити помоћу својих лаптопа, таблета и паметних телефона. Корисници прије употребе морају прихватити услове кориштења од стране општине. Само у Централној библиотеци на стотине људи свакога дана користе ову погодност. Да би омогућили људима с нижим примањима приступ информацијама и курсевима, Библиотека нуди попусте за особе са пропусницом Сторк (картица за попуст за особе с ограниченим средствима).

Иста правила у вези са несметаним приступом треба да важе и за Wi-Fi као и за статични интернет, нарочито имајући у виду да се интернету обично приступа путем властитог мобилног уређаја. Приликом имплементације одлука које се тичу било каквих рестрикција у приступу Wi-Fi-ју мора се водити рачуна о овоме и у њих неизоставно треба уградити забране у име легалности, заштите и безбједности.

2.13 ДОНОШЕЊЕ ОДЛУКА

Одлуке у вези са управљањем јавним приступом интернету морају бити деликатне и пратити контекст. Познато је да локални обзир и норме заједнице неминовно играју улогу у одлучивању о најбољој опцији у специфичном окружењу. Цјелокупно стручно библиотечко особље, укључујући библиотекаре, информационе стручњаке, ИТ особље и администраторе, учествује у обликовању културе приступа информацијама унутар библиотека, и потребно је да удруже својегрупне експертизе у позитивно, заједничко предлагање одлука које подржавају отворени приступ интернету и информацијама за библиотечке кориснике.

2.14 ОЦЈЕНА И УКЉУЧИВАЊЕ ЗАИНТЕРЕСОВАНИХ СТРАНА

Сваки информациони сервис који омогућује јавни приступ интернету треба да посједује листу с прегледом ефикасности и релевантности, те потребе за било каквом врстом

рестрикција приступа и надзору употребе. Норме и стандарди заједнице су нешто што се мијења током времена, и одлуке о приступу треба да се темеље на редовном посматрању.

Библиотечки сервиси треба да укључе и консултују се са релевантним локалним и државним агенцијама попут стручних тијела, ИФЛА-е, организација из невладиног сектора које се баве безбједношћу на интернету, државних ауторитета на пољу интернета (ако је примјенљиво), као и са кључним заинтересованим странама и корисницима кад спроводе овакве прегледе те да теже да одрже прикладну равнотежу између етичких принципа истакнутих у смјерницама и потреба појединачних заинтересованих страна.

Сектор библиотечких и информационих сервиса треба да одржава пословну везу на високом нивоу са свим релевантним државним ауторитетима на пољу интернета, регулаторним тијелима за назив домена и агенцијама за сајбербезбједност, као аргумент користан за развој стратегије и како би омогућили дјеловање у случајевима штетног садржаја.

Значај уважавања етичких и професионалних принципа у библиотечком и информационом раду у погледу слободе приступа информацијама и слободе изражавања треба да служи као база за сваки даљи развој политика и праксе у вези са омогућавањем јавног приступа интернету.

3 РЕФЕРЕНЦЕ И ДАЉИ ИЗВОРИ

Bertot, J C, McLure, C R and Jaeger, P T (2008) The Impacts of Free Public Internet Access on Public Library Patrons and Communities. *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*, 78(3) 285-301.

Childnet International (2018) Resources. Доступно на:
<https://www.ifla.org/publications/node/11092> (приступљено 29.06.2018)

Cooke, L (2007) Do we want a perfectly filtered world? [editorial] *Library Student Journal* November [online]. Доступно на:
<https://dspace.lboro.ac.uk/dspacejspui/bitstream/2134/3278/1/LSJeditorial%5b1%5d.pdf>

Cooke, L, Spacey, R, Muir, A & Creaser, C (2014) Filtering access to the internet in public libraries: an ethical dilemma? IN: Preisig, A.V., Rosch, H. and Stuckelberger, C. (eds.) *Ethical Dilemmas in the Information Society Codes of Ethics for Librarians and Archivists Papers from the IFLA/FAIFE Satellite Meeting 2014*. Geneva: Globethics.net, pp. 179 - 190. Доступно на:
https://www.globethics.net/documents/4289936/13403236/GE_Global_11_web_final.pdf
(приступљено 18.01.2019)

Dynamic Coalition on Public Access in Libraries (2015) Principles on Public Access in Libraries. Доступно на: <https://www.ifla.org/publications/node/10328>(приступљено 04.09.2018)

EDRi (2016) *Your Guide to Digital Defenders vs. Data Intruders – Privacy for Kids* !Доступно на:
<https://edri.org/privacy-for-kids-digital-defenders/>(приступљено 04.09.2018)

EIFL (n.d.) *Capacity Building of Public Librarians in Africa*. Доступно на:
<https://www.eifl.net/eiflin-action/capacity-building-public-librarians-africa>(accessed 13.05.2019)

Federal Communications Commission (2017) *Children's Internet Protection Act (CIPA)*. Доступно на: <https://www.fcc.gov/consumers/guides/childrens-internet-protection-act>(приступљено 11.01.2019)

IFLA (1999) *IFLA Statement on Libraries and Intellectual Freedom*. Доступно на:
<https://www.ifla.org/publications/ifla-statement-on-libraries-and-intellectual-freedom>
(приступљено 13.08.2018)

IFLA (2008) *IFLA Manifesto on Good Governance, Transparency and Freedom from Corruption*. Доступно на: <https://www.ifla.org/publications/ifla-manifesto-on-transparency-good-governance-andfreedom-from-corruption>(приступљено 13.08.2018)

IFLA (2012a) *IFLA Code of Ethics for Librarians and other Information Workers*. Доступно на:
<https://www.ifla.org/publications/node/11092>(приступљено 28.06.2018)

IFLA (2012b) Providing Internet Access Through Public Libraries: An Investment in Digital Inclusion and Twenty-First Century Skills. *Beyond Access Issue Brief*, November 2012. Доступно на: https://www.ifla.org/files/assets/clm/WSIS/libraries_public_access.pdf(приступљено 08.02.2019)

- 19 IFLA (2014a) *Internet Manifesto 2014*. Доступно на: <https://www.ifla.org/publications/node/224?og=30>(приступљено 13.08.2018)
- IFLA (2014b) The Lyon Declaration on Access to Information and Development. Lyon. Available at: <https://www.lyondeclaration.org/>(приступљено 28.06.2018)
- IFLA (2015) IFLA Statement on Privacy in the Library Environment. Доступно на: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/news/documents/ifla-statement-on-privacy-in-the-libraryenvironment.pdf>(приступљено 04.09.2018)
- IFLA (2016) IFLA Statement on Net Neutrality and Zero-Rating. Доступно на: <https://www.ifla.org/publications/node/10700>(приступљено 13.08.2018)
- IFLA (2017a) IFLA *Section on Information Literacy*. Доступно на: <https://www.ifla.org/informationliteracy>(приступљено 16.08.2018)
- IFLA (2017b) IFLA *Statement on Digital Literacy*. Доступно на: https://www.ifla.org/publications/node/11586#_ftn19(приступљено 13.08.2018)
- IFLA FAIFE (2018) *Freedom of Access to Information and Freedom of Expression (FAIFE) Advisory Committee*. Доступно на: <https://www.ifla.org/faife>(приступљено 28.06.2018)
- IFLA Section for Libraries for Children and Young Adults (2015) *Social Media, Children and Young Adults @ the Library - Safety, Privacy and Online Behavior*. Доступно на: <https://www.ifla.org/publications/node/9961?og=51>(приступљено 27.07.2018)
- Internet World Stats (2018) *Internet World Stats: Usage and Population Statistics*. <https://www.Internetworldstats.com/stats.htm>(приступљено 11.01.2019)
- Kranich, N. (2004). Why filters won't protect children or adults. *Library Administration and Management*, 18(1) 14-18.
- National Research Council (2001). Tools and Strategies for Protecting Kids from Pornography and their Applicability to Other Inappropriate Internet Content. Washington, DC: NRC.
- Robertson, I. (2015) *Wi-Fi Projects in Scottish Libraries: Final Report*. Scottish Libraries and Information Council. Доступно на: <https://scottishlibraries.org/media/1219/wifi-project-finalreport.pdf>(приступљено 08.02.2019)
- Safer Internet Centre Lithuania (2019) *Draugiskasinternetas. It Final Public Report 2016-2018*. Доступно на: https://www.draugiskasinternetas.lt/wp-content/uploads/2019/04/D1-4_draugiskasinternetas_viesoji_LT_final.pdf(приступљено 13.05.2109)
- Sey, A., Coward, C., Bar, F., Sciadas, G., Rothschild, C., & Koepke, L. (2013). *Connecting people for development: Why public access ICTs matter*. Seattle: Technology & Social Change Group, University of Washington Information School.
- Spacey, R, Cooke, L, Muir, A and Creaser, C (2014) *Managing Access to the Internet in Public Libraries [MAIPLE]*. End of award report submitted to the Arts and Humanities Research Council (AHRC) Grant AH/J005878/1. Loughborough: LISU. Доступно на:

<https://www.lboro.ac.uk/microsites/infosci/lisu/maiple/downloads/maiple-report.pdf>(приступљено 18.01.2019)

Spacey, R, Cooke, L, Creaser, C and Muir, A. (2015) Regulating Internet Access and Content: Findings from the MAIPLE Project. *Journal of Librarianship and Information Science*, 47(1) 71-84.

Доступно на:

<http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0961000613500688>(приступљено 28.06.2018)

Sturges, P (2002) *Public Internet access in libraries and information services*. London: Facet.

United Nations (1989) *United Nations Convention on the Rights of the Child*. Доступно на:

<https://www.unicef.org.uk/what-we-do/un-convention-child-rights/>(приступљено 17.09.2018)

United Nations (1948) *Universal Declaration of Human Rights*. Paris. Доступно на:

<http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>(приступљено 28.06.2018)

United Nations (2006) *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. New York. Доступно на:

<https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-2.html>(приступљено 27.07.2018)

United Nations (2015) *Sustainable Development Goals*. Доступно на:

<https://sustainabledevelopment.un.org/?menu=1300>(приступљено 16.08.2018)

United Nations (2016) *The promotion, protection and enjoyment of human rights on the Internet : resolution adopted by the Human Rights Council on 1 July 2016*. Доступно на:

<https://digitallibrary.un.org/record/845727?In=en>(приступљено 13.05.2019)

W3C (2018) *Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.1*. Доступно на:

<https://www.w3.org/TR/WCAG21/>(приступљено 04.09.2018)

Walton, M. & J. Donner. (2012). *Public access, private mobile: The interplay of shared access and the mobile internet for teenagers in Cape Town*. Global Impact Study Research Report Series. Cape Town:

University of Cape Town. Доступно на: <https://tascha.uw.edu/public-accessprivate-mobiles/>(приступљено 13.05.2019)

WSIS (2003) *World Summit on the Information Society: Declaration of Principles*. Geneva. Доступно на:

<https://www.itu.int/net/wsis/docs/geneva/official/dop.html>(приступљено 28.06.2018)

Контакт за критику и консултацију: проф. Луиз Кук - Louise Cooke: l.cooke@lboro.ac.uk

4 ДОДАТАК

4.1 ПРИМЈЕРИ ИЗ ЧЕШКЕ РЕПУБЛИКЕ

Примјери добре праксе у усвајању приступачних технологија како би се омогућило да људи с инвалидитетом уживају иста права у приступу интернету

- [Friendly Vox](#) је веб портал који користи гласовне команде и пружа рјешење за приступ информационам и комуникационим сервисима без кориштења вида. Friendly Vox је креиран имајући у виду специфичне потребе лица са општењем видом. Портал се може у потпуности контролисати помоћу тастатуре и све неопходне информације су доступне у гласовном облику. Интегрални дио Friendly Voxа је функција помоћи, захваљујући којој је портал једноставан за претраживање чак и за мање искусне кориснике. Рачунари у многим јавним библиотекама широм Чешке Републике су опремљени Friendly Vox-ом и доступни су за људе са општењем видом. Библиотекари су обучени да им помогну да га користе. Friendly Vox је бесплатан. Примјери библиотека које нуде Friendly Vox својим корисницима обухватају [Регионалну библиотеку Височина](#), [библиотеку „Петр Безруч“ у Опави](#) и [Јавну библиотеку Ходонин](#).
- [Biblioweb](#) је такмичење библиотека које се фокусира на оцјењивање библиотечких веб сајтова. Једна од награда је и награда за библиотеку са најбољом веб страницом без баријера. Жири процјењује приступачност страница за кориснике са општењем видом (спроводи хеуристички тест веб страница користећи изабрана национална правила приступачности и методологије WCAG 2.0, те допунски тест приступачности за кориснике). Године 2018. и 2017. награду за приступачност добила је [Библиотека Биловец](#), а 2016. године побједник у овој категорији била је [Регионална библиотека „Франтишек Бартош“ у Злину](#), надовезујући се на [Градску библиотеку Литвинов](#) која је победила 2015.
- Handicap Friendly је сертификат чешких библиотека, који гарантује одличну услугу (укључујући и дигиталну) за лица с инвалидитетом. [Градска библиотека Острава](#), [Градска библиотека „Храдец Кралове“](#) и [Библиотека „Јирн Махен“ у Брну](#) већ су добиле сертификат.
- [Daleth](#) – познат и као Библиотечки прилаз за лица са општењем видом – је државна библиотека за приступачне материјале као што су е-документи, тактилна штампа и аудио или хибридне публикације. Интерфејс (вебсајт или мобилна апликација) омогућава корисницима претраживање у више библиотечких каталога одједном, па нема потребе користити различите интерфејсе или алате да би обавили исти задатак. Академске и ван-академске библиотеке подједнако учествују у овом пројекту.

Примјери библиотечких пројеката кроз које се помаже младим људима да буду свјеснији ризика који вребају онлајн и избјегну их

- Регионална библиотека у Карловим Варима сарађује са стручњацима за безбједност на интернету и учествује у пројекту под називом [Internetem bezpečně](#) (Сигурна употреба интернета). Написали су приручнике и брошуре о безбједности у онлајн окружењу за дјецу

и одрасле и поставили их на интернет за [бесплатно преузимање](#). Организују радионице и друге догађаје из овог поља, а такође је доступна и помоћ онлајн.

Примјери библиотека укључених у шире интернет иницијативе

- [Јавна библиотека Пилсен](#) је једна од чешких библиотека која се регуларно придружила [Дану сигурнијег интернета](#), међународном дану за безбједност на интернету. Она представља програме за своје кориснике, обично радионице и такмичења за дјецу и омладину.

Дугујемо захвалност Владани Пилеровој (Национална библиотека Чешке Републике, vladana.pillerova@nkp.cz), Линди Јансовој (Национална библиотека Чешке Републике, linda.jansova@nkp.cz, linda.jansova@gmail.com) и Еви Церњињаковој (Библиотека Јабок, cernin@jabok.cz) за састављање ових примјера.